

„BULLYING”-KONFERENCIA

Az Európa Bizottság (DGXXII) ún. Iskolai Erőszak kezdeményezésének, valamint a brit oktatási minisztériumnak a támogatásával 1998-ban nemzetközi „bullying”-konferenciát szerveztek Londonban. Mivel a konferencia témája nálunk kevésbé ismert, szükségesnek érzem az olvasót némi háttérinformációval ellátni.

A „bullying” terminussal (az angol szónak nincs hivatalos magyar megfelelője: leginkább zaklatásnak, szekálásnak, molesztálásnak, állandó gyötetésnek fordítható; mi végül iskolai zaklatás mellett döntöttünk) azt a közismert jelenséget jelölik, amikor egy gyerekre az iskolában „rászállnak” a többiek: nem hagyják nyugton, örökösen csúfolják, elveszik a tízóraiját, szünetben vagy hazafelé menet megverik stb. A fogalom története, illetve a probléma felismerése meglehetősen anekdotikus. Peter Paul Heinemann, egy svéd orvos, 1969-ben szemtanúja lett egy iskolaudvari veszekedésnek, amely során egy diákot üldözőbe vettek a többiek, úgy, hogy a megkergetett gyerek menekülés közben még a szandálját is elveszítette. Heinemann az eset után felvette a homokozó mellett fekvő szandált, eszébe jutott saját gyermekkorra, majd komolyabban is elkezdett foglalkozni a problémával... Kezdetben az etológiából ismert Konrad Lorenz bevezette „mobbing” (ném. *hassen auf*; „rágyűlölés”; „rágyűlés”) szót használták a fogalom megnevezésére, amely szakszó egyén ellen irányuló csoportos erőszakot jelent: például amikor varjak nappal megpillantanak és egyesült erővel megtámadnak egy baglyot. A „bullying” csak később terjedt el, s az előző terminussal ellentétben egyén ellen irányuló nemcsak csoportos erőszakot jelent. Az iskolai zaklatás igen felkapott és kutatott problémának számít – leginkább a skandináv országokban és Finnországban. 1983-ban a norvég oktatási minisztérium például országos kampányt indított az iskolai zaklatás jelensége ellen, majd az ún. Janus Project (1985–88) keretében egy kutatócsoport összesen hétezer 8–16 éves diákot kérdezett meg e témában Rogaland (Norvégia) 37 különböző iskolájában.

A tavalyelőtti konferencia beszámolójának legnagyobb részét kitevő tizenhárom ország nemzeti posztere közül mi a holland anyagot választottuk ki és közöljük teljes terjedelemben. Az angol nyelvű eredeti szöveg megtalálható az interneten is: <http://www.gold.ac.uk/euconf/posters/nethlnds.html>.

TOMASZ GÁBOR

Iskolai zaklatás Hollandiában. Hogyan kezeljük?

A Nemzeti Oktatási Protokoll az iskolai zaklatás leküzdésére a gyerekek iskolai zaklatása elleni harcot tűzi ki céljául egy, az érintettek együttműködését igénybevevő feladat által, amely hozzájárul a gyerekek boldogságához, jólétéhez és jövőbeli kilátásai javításához.

Az alulírottak kijelentik:

1. Az iskolai zaklatás létező és jelentős probléma. Kutatások kimutatták, hogy Hollandiában mintegy 385000 diák lesz iskolai zaklatás áldozata évente. Az iskolai zaklatás károkat, esetenként jelentős károsodást okozhat a gyerekeknek, mind az áldozatnak, mind a zaklatás elkövetőjének. A probléma elterjedtsége és komolysága egy olyan stratégia kidolgozását teszi szükségessé, amely alkalmazható mindazok által, akik részt vesznek a fiatalok nevelésében, vagyis kiváltképpen a szülők és a pedagógusok számára.

2. Az iskolai zaklatás problémája ellen való kielégítő és helyénvaló fellépés érdekében az iskolaszékek és az iskola vezetőségének a szülők, a pedagógusok és a diákok közötti együttműködést kell kiindulópontként vennie egy olyan közös megértésre alapozott program keretében, melynek célja ennek az együttműködésnek az elérése.

3. Iskolánk javítani és életben tartani kívánja a 2. pontban kifejtett típusú együttműködést.

4. Ebből következően az alulírottak elkötelezik magukat az alábbi pontok mellett:

- kidolgozzák az „ötféle megközelítésen alapuló módszerre” alapozott megoldást;
- tudatosítják a probléma létezését és komolyságát, illetve ébren tartják ezt a tudást a diákokban;
- ellátják minden szülőt a témával kapcsolatos információval;
- kineveznek egy tanácsadót az iskolában;
- minden az iskolával kapcsolatban álló személyt, és főleg a diákokat, hozzáférhető és megfelelő információval látják el az iskolai zaklatás problémájával kapcsolatban;
- pénzügyi alapot hoznak létre a tanárok ez irányú képzésére, oktatási anyagokra és a szülőkkel való foglalkozásra, valamint könyvek és más információhordozók vásárlására;
- együttműködést keresnek más iskolákkal és a környező iskolákkal közös megegyezést hoznak létre az iskolai zaklatás elleni fellépéssel kapcsolatban;
- hozzáférhetővé teszik a megszerzett tapasztalatokat más iskolák számára;

5. Alulírottak kijelentik, hogy elviekben készek arra, hogy részt vegyenek egy interim értékelésben három éven belül;

6. Az aláírt protokoll másolatát minden szülő meg kell, hogy kapja (optimálisan a beiratkozáskor), csakúgy, mint valamely országos szülői szervezet (LOBO, NKO, OUDERS & COO és VOO).

Az iskola neve és városa .....

Iskolai vezetőség/tanári részvételi önkormányzat

Szülői munkaközösség/diákönkormányzat

Aláírva a ..... nevében.

Az Nemzeti Oktatási Protokoll az Iskolai Zaklatás Ellen egy modellje

Előszó

A „Hogyan bánjunk az iskolai zaklatás problémájával? Ajánlások, következtetések és részletes információk” című brosúra egy, az iskolai zaklatás elleni gyakorlati fellépést célzó országos kampány számára készült. Az 1994-ben megkezdett kampány nagy sikernek bizonyult; az

iskolai zaklatás elleni fellépés módjaival kapcsolatos információk iránti igény azóta jelentősen nőtt. Az országos szülői és oktatási szervezetek (LOBO, NKO, OUDERS & COO és VOO) úgy döntöttek, hogy másodjára is kiadják a brosrútát.

Ezen brosrúra irányművei alapján az általános és középiskolák kidolgozhatják saját stratégiájukat az iskolai zaklatás végetvetésének érdekében, amelyben minden érintett fél közös nevezőre jut, illetve támogatja egymást, mivel az együttműködés alapvetően fontos a siker érdekében. Ez az együttműködés még szorosabbá tehető az Nemzeti Oktatási Protokoll az Iskolai Zaklatás Ellen aláírásával.

A szülői szervezetek, szülői munkaközösségek, tanári részvételi önkormányzatok, iskolaszékek, vezetőségi csoportok mindegyike felelős azért, hogy a gyerekek biztonságban legyenek az iskolában, valamint, hogy a legjobb adottságaik szerint fejlődhessenek. Egymás támogatásával és egy biztonságos iskolai környezet megteremtésével jóval több diák fogja élvezni az iskolába járást, mint jelenleg.

A brosrúra hat ajánlason alapul, melyek mindegyikéhez kiegészítő következtetések tartoznak. Ezeket a következtetéseket részletes magyarázatokkal látták el. Ahol szükséges, ott az órai foglalkozásokat, oktatási anyagokat és az elkerülendő csapdákat is bemutatták.

Lehetséges stratégia, hét lépésben

1. A szülői munkaközösség ezen brosrútát a megfelelő hatóságok, az iskolai vezetőség, a tanári kar, tanári részvételi önkormányzat, és ahol szükséges, a diákonkormányzat részére bocsátja. Ezek után valamennyi csoport véleményezi a brosrúra tartalmát.
2. Az illetékes iskolai hatóságok összegyűjtik a brosrúrával kapcsolatos véleményeket. Ezeket a véleményeket összegzik, és az illetékes iskolai hatóságok döntést hoznak az iskolai erőszak problémájának megközelítési módjáról az iskolában. Valamennyi érintett csoportot az iskolában értesíteni kell ezen döntésről.
3. Az iskolában valamennyi csoport/részleg aláírja az iskolai zaklatás elleni protokollt.
4. A szülői önkormányzat/munkaközösség elküldi az aláírt protokoll egy példányát a megfelelő országos szülői oktatási szervezetnek.
5. Valamennyi szülő megkapja a protokoll egy-egy példányát. Beiratkozáskor az újonnan érkezett diák szülei szintén megkapják a protokoll másolatát.
6. Az iskola egy jól látható pontján ki kell függeszteni erről egy posztert (amely a brosrúra belső borítójára van nyomtatva).
7. Az illetékes hatóságoknak gondoskodniuk kell arról, hogy megfelelő tervezet szülessen az ajánlások végrehajtása érdekében. Ezt a tervezetet az iskola valamennyi csoportja/részlege megkapja. A tervezet konkrét kidolgozása belekerül az iskolai tantervbe; ily módon kötelező jellegre tesz szert a diákok iskolai „biztonságának” javítása érdekében említett program.

Előfeltételek és ajánlások

Az iskolai zaklatás bonyolult, nehezen kezelhető problémának tűnik; ám annyira azért mégsem, mint gondolnánk. Mindenesetre a következő feltételeknek kell meglenniük:

1. Az iskolai zaklatást minden félnek problémaként kell kezelnie: a tanároknak, a szülőknak és a diákoknak (az erőszakot elkövetőknek, az azt elszenvedőknek, illetve a csendes többségnek).
2. Az iskolának meg kell előznie az iskolai zaklatás problémáját. A megelőző megközelítés, többek között, a téma diákokkal való megbeszélésből és a megfelelő szabályok kidolgozásából áll.

3. Ha az iskolai zaklatás a megelőző lépések ellenére is felbukkan, akkor a tanároknak fel kell erre hívniuk a figyelmet és nyíltan állást kell ellene foglalniuk.
4. Az iskolai zaklatást egyértelműen el kell utasítani.
5. Ha az iskolai zaklatás minden erőfeszítés ellenére újra felszínre kerül, az iskolának közvetlen (problémaorvosló) megközelítésben kell ezzel foglalkoznia.
6. Ha egy iskola vagy egy tanár nem hajlandó foglalkozni a problémával, vagy nem a megfelelő módon foglalkozik vele, illetve oly módon, hogy az semmilyen eredményt nem hoz, akkor egy tanácsadót kell hívni. A zaklatásnak kitett gyerek szülőinek kérésére ez a tanácsadó panaszt nyújt be a Panaszügyi Bizottságnak, amely kivizsgálja a problémát és tanácsot ad az illetékes iskolai hatóságoknak a megteendő lépéseket illetően.

Ez a hat előfeltétel alkotja alapját az iskolai zaklatás problémájának kezelését szolgáló hat ajánlásnak.

Az iskolai zaklatás problémája

1. ajánlás

Mind az öt érintett fél – az erőszakot elkövető, az azt elszenvető, az osztály többi része (a csendes többség), a tanárok és a szülők – az iskolai zaklatást problémaként kell, hogy felfogja.

Következtetések

Egy szeminárium keretében az egész tanári kart informálni kell:

- az iskolai zaklatás és a „piszkálás” közötti különbségről;
- az iskolai zaklatás elterjedtségéről;
- az ilyen fajta hatalommal való visszaélésben résztvevő felekről és az ilyenkor működő pszichológiai mechanizmusokról;
- a probléma ötféle megközelítéséről, amely a következőkből áll:
  - segítségnyújtás az iskolai zaklatásnak kitett gyerek számára tanácsok (adott esetben kommunikációfejlesztés) formájában;
  - segítségnyújtás az iskolai zaklatást elkövető számára kommunikációfejlesztés vagy agresszióellenes tanfolyamok formájában;
  - segítségnyújtás a csendes többség számára mozgósításuk révén;
  - segítségnyújtás a tanárnak az iskolai zaklatás problémájával kapcsolatban megfelelő háttérinformáció biztosítása révén, úgyis mint annak jelei, okai, következményei és az ellene való konkrét (megelőző és problémaorvosló) fellépés módjai;
  - segítségnyújtás a szülőknek, háttérinformáció és tanácsadás formájában.

A szülők informálására egy szülői estét kell szervezni, hogy mindegyikük megfelelő háttérinformációhoz juthasson; ezután a szülők tanácsokat kapnak a megfelelő fellépés módjairól, amennyiben gyermekük zaklatásnak van kitéve, vagy más gyerekeket zaklat, illetve a csendes többséghez tartozik. Ezen kívül minden tanuló megkapja ezeket az információkat, figyelembe véve fejlettségi szintjüket és korukat.

Megjegyzések

Az iskolák néha azt hiszik, hogy egyetlen iskolai zaklatás elleni program bevezetésével véget vehetnek a problémának. Ennek azonban korlátai vannak, hiszen ha az ilyen típusú erőszakoskodás része az emberi természetnek, akkor annak egyetlen program nem vethet véget. Jobb rendszeresen előhozni a témát – minden egyes alkalommal más kontextus keretében

(mások kizárása, másság, a különbségek elfogadása, új környékre való költözés, barátok és barátság, biztonság, az egymással való bánás módjai, csoportszerepek) és különböző típusú foglalkozások (olvasás, felolvasás, előadások, csoportos megbeszélések, csoportos feladatok) révén.

Ha az iskolai zaklatást megvitatjuk az osztályban, akkor tanácsos, hogy a zaklatásnak ne olyan példájával foglalkozzunk, amely az illető osztályban történt meg, hanem más perspektívából közelítsük meg a kérdést: például egy újságcikk, egy tévéműsor, egy más iskolába járó tanuló vagy egy zaklatásnak kitett gyermek szüleinek a levele, valamilyen oktatási segédanyag vagy egy könyv (regény) révén. Ha nem így cselekszünk, akkor az osztálynak lehetősége nyílik arra, hogy az egész problémát letagadja vagy lekicsinyelje annak jelentőségét, hogy az áldozatot tegyék felelőssé, vagy azt mondhassák, hogy az egész csak egy vicc volt, ami miatt a tanárnak nem kéne aggódnia, vagy iskola után megbüntessék az áldozatot, amiért „eljárt a szája”.

Az iskolai zaklatásról szóló órákon a tanár által megadott példák rendkívül fontosak. Olyan környezetben, ahol világosak az egymás közötti érintkezés szabályai, ahol a gyerekek megtanulták elfogadni a különbségeket, ahol a vitákat nem erőszakkal döntenek el, hanem megbeszélik, ahol a tanulókat megbecsülik azért, amilyenek, ahol az erőszakos viselkedés sem a diákok, sem a tanárok részéről nem elfogadott, és ahol a tanárok nyíltan fellépnek ellene, ott az iskolai zaklatás sokkal ritkábban fordul elő.

Nagyon gyakori, hogy a probléma megbeszélése nem változtatja meg a tanulók viselkedését. Ilyenkor jobb, ha a diákok maguk is átélik, milyen az, ha kizárják őket a közösségből. Remek oktatási anyag ebből a szempontból az általános iskola hetedik és nyolcadik osztályai (10–12 éves kor) és a középiskola első két osztálya számára kidolgozott „Carmen, a bűnbak” című szerepjáték.

Az iskolai zaklatás megfelelő keretek között tartásának, megállításának vagy megelőzésének hatékony módja, ha megfelelő szabályokat alkotunk a tanulók számára. Az általános iskola 1–4. osztályáig (4–8 éves korig) ezt a tanároknak kell megtenniük, az általános iskola 5–8. osztályáig (9–12 éves kor) és a középiskola első két osztályában maguknak a tanulóknak. Három példa erről a területről:

A nijmegeni De Krullevaer állami általános iskolában a tanárok több szabályt írtak elő az 1–4. osztályba (4–8 éves korig) járó tanulóknak, mindezeket – a koruknak megfelelő szinten – megbeszélték velük, majd „aláírták” velük a szabályokat. A szabályok a következők voltak:

Ne tegyél másoknak olyat, amit magadnak nem akarsz, hogy veled csináljanak!

Ne nyúlj a másik gyerekekhez, ha az nem akarja!

Egymást a keresztnevünkön hívjuk, ne adj gúnyneveket másoknak!

Ha dühös vagy, ne üss, rúgj vagy karmolj! Próbálj beszélni róla, és ha ez nem segít, fordulj a tanárhoz!

Ne helyeseld, ha más gyerekeket kinevetnek, elveszik a dolgait vagy kizárják őket a csoportból!

Ne árulkodj a másik gyerekekre, kivéve, ha az ezen szabályok egyikét megszegte, vagy ha valamilyen veszély áll fenn!

Ezek a szabályok nem csak az iskolára, hanem otthonra, mások otthonára és az utcára is érvényesek!

Az ötödik osztály tanulóit (8 és 9 évesek) és a náluk idősebbek saját szabályokat állíthatnak fel arról, hogy hogyan viselkedjenek egymással szemben. Ez történt a Cornelis Zenei Iskolában Delftben. Ebben az iskolában az ötödikeseknek és a fölöttük járóknak a tanárok rövid előadást tartottak az iskolai zaklatásról és ezután minden osztályt felkértek arra, hogy dolgoz-

za ki a saját szabályait. Ezt követően az összes osztály szabályait egyeztetették, az eredményt leírták, plakátként kinagyították és kitűzték valamennyi osztályterem falára. Ezek után a kész szabályzat példányaikat odaadták a diákoknak aláírásra. Valamennyi diák aláírta a szabályokat, kivéve kettőt a nyolcadik osztályból (11 és 12 évesek), aki azt mondta, hogy jó ötletnek tartja ugyan a szabályokat, de nem ért egyet a 16-os ponttal, amely kimondja, hogy „mindezen szabályok nem csupán az iskolára vonatkoznak, hanem az iskolán kívülre is”. Nem értettek egyet azzal, hogy az iskolának köze lenne bármihez is, amit odakint az utcán csinálnak. Ez lehetőséget adott a tanárnak arra, hogy konkrét példával elmagyarázza, hogy mit is jelent a demokrácia. A tanár azt is nyilvánvalóvá tette, hogy bizonyos mértékig az iskola is felelős azért, amit a diákok iskolaidőn kívül csinálnak.

Szabályok:

Ne ítéld meg senkit a külseje lapján, hogy téged se az alapján ítéljenek meg!
 Ne zárj ki senkit a közösségből!
 Ne nyúlj ahhoz, ami a másé!
 Ne tegyél senkit nevetségessé!
 Ne használj gúnyneveket/bántó kifejezéseket!
 Ne terjessz másokról pletykákat!
 Ne bánj senkivel rosszul, se fizikailag, se lelkileg!
 Hagyd a másikat egyedül; ne avatkozz a másik dolgába!
 (Vita esetén) senki pártjára se állj!
 Ne figyelj oda az erőszakoskodóra! Ha az erőszakoskodó nem áll le magától, fordulj a tanárhoz!
 Mondd el a tanárnak, ha téged vagy valaki mást zaklatnak (ez nem ugyanaz, mint az árulkodás)!
 Ha vitába keveredsz, először próbáld meg szóban elintézni! Ha ez nem sikerül, alkalmazd a 11-es szabályt, azután bocsásd meg a dolgot és felejtsd el!
 Hallgasd meg a másikat!
 Ha zaklatnak az iskolában, beszélj róla otthon is, ne tartsd titokban!
 Üdvözöld az új diákokat és vigyázz rájuk!
 Mindezen szabályok nem csupán az iskolára vonatkoznak, hanem az iskolán kívülre is!
 Diák aláírása ..... tanár aláírása .....

A Hugo Grotius kombinált iskolában (középiszkolai oktatás), szintén Delftben, az iskolai szabályok közös összeállítása a tanév elején már jó pár éve általános tevékenységnek számít valamennyi elsős osztály számára. A szerződés, amelyet Ellennel, az 1. F. tanárjával közösen készítettek el a diákok, és amelyet valamennyi diák aláírt, a következőképpen néz ki:

Az 1. F. szerződése:

Azoknak a gyerekeknek, akik az iskolában erőszakoskodnak, saját magukkal vannak problémái!

Senkit se sérts meg!
 Ne következtess elhamarkodottan!
 Senkit se zárj ki a közösségből!
 Ne piszkáld annyit a másikat!
 Fogadd el a másikat olyanak, amilyenek!
 Hagyd békén mások tulajdonát!
 Figyelj oda a másokra!
 Ne fogj össze másokkal, hogy valakit nevetségessé tegyél!

Ne pletykálj másokról!
 Hagyd békén a másikat!
 Ne fenyegezz másokat!
 Ne ítélj el valakit a külseje miatt!

Mi, az 1. F tanulói betartjuk a szerződés szabályait és értesítjük Ellent, ha bármelyikünk is eltér ezen szabályoktól.

Az iskolai zaklatás a diákok között megelőzhető oly módon, hogy rávesszük a tanulókat arra, hogy közösen állapotodjanak meg a viták rendezésének módjairól. A Jeroen Bosch iskolában, Hinthamban, a következő szabály vonatkozik valamennyi osztályra: ha a tanulók között vita alakul ki, először meg kell próbálniuk egymás között elintézni, ha valamelyik fél veszít (vagyis rosszabbul jár és vesztesé vagy bűnbakká válik), joga és kötelessége, hogy a problémával a tanárhoz forduljon. A tanár erre a két felet leülteti, hogy közösen intézzék el a dolgot és próbáljanak megoldást találni. Alapszabály, hogy a tanár segítségül hívása nem „árulkodás”.

Annak érdekében, hogy megtörjünk az árulkodás tabuját, ezt a szabályt már az óvodában be kell vezetni. A szabály a következő lehet: nem szabad árulkodni, de ha zaklatnak, vagy ha valakivel vitád van és azt nem tudod megoldani, akkor megkérheted a tanárt, hogy segítsen. Ezt nem tekintjük „árulkodásnak”.

A második szabály szerint iskolai zaklatás esetén kívülállók is felelősek azért, hogy a kérdést a tanár elé terjesszék. Végül is az osztály jó hangulatáért mindenki felelős.

Tanári tevékenység és segédanyagok

Amellett, hogy a tanárok vagy a diákok egymás között szabályokat hoznak és azokat évente megvitatják vagy megváltoztatják, még számos tanári tevékenység lehetséges. Az alábbiakban felsoroljuk ezeket a tanári tevékenységet és oktatói segédanyagokat. Külön listát készítettünk az általános és a középiskolai oktatáshoz. Nem tettünk különbséget megelőzés és problémaorvoslás között. Ezt a részt majd a későbbiekben fogjuk tárgyalni. Ajánlásunk szerint az iskolai zaklatás elleni foglalkozásokat már az általános iskola legelső osztályában el kell kezdeni (4 és 5 éves kor), más szóval, szükség van a prevencióra. Mivel az iskolai zaklatás, minden ellene tett erőfeszítés dacára, továbbra is időről időre fel fog bukkanni, több konkrét preventív lépés megtertele lehetséges a probléma leküzdésére (preventív megközelítés).

Preventív megközelítés

2. ajánlás

Az iskola dolgozza ki saját preventív megközelítési módszerét az iskolai zaklatás problémájára!

Következtetés

A tanárokat tájékoztatják az iskolai zaklatás megelőzésének módjairól, gyakorolják ezeket a technikákat és képesek őket alkalmazni is.

A figyelem felhívása a problémára

3. ajánlás

Ha az iskolai zaklatás a preventív lépések ellenére is felbukkan, a tanároknak kötelessége erre felhívni a figyelmet.

Következtetés

A tanárok felismerik az iskolai zaklatásra utaló jeleket és különböző módokon felhívják rájuk a figyelmet.

Annak, hogy az erőszakoskodók mit csinálnak az áldozataikkal, számos megnyilvánulása lehetséges. Például:

- teljes mértékben semmibe veszik az áldozatot;
- elszigetelik;
- szellemileg, fizikailag vagy szexuálisan bántalmazzák;
- körbeveszik vagy bezárják az osztályterembe, kizárják a folyosóra vagy a játszótérre;
- megvárják az iskola után, ütik vagy rugdossák;
- „vadásznak” rá;
- iskola után követik;
- elmennek a lakására;
- felhívogatják;
- rabszolgaként bánnak vele;
- sohasem hívják az igazi nevén, csak a gúnyneven;
- folyamatosan szellemeskedő megjegyzéseket tesznek rá;
- házi feladatuk megoldására kényszerítik vagy elveszik a házi feladatát;
- elveszik vagy használják a tulajdonát;
- ajándékokat vagy pénzt követelnek tőle;
- kigúnyolják;
- mindenért őt okolják;
- újra meg újra szóban megalázzák vagy kiabálnak vele;
- megjegyzéseket tesznek a ruházatára;
- inzultálják;
- leveleket terjesztenek vele kapcsolatban;
- kötleveleket terjesztenek róla.

A lista tovább bővíthető, végtelen a száma azoknak a dolgoknak, amiket a diákok ki tudnak találni. Ebből következően a tanároknak figyelniük kell, hogyan bánnak egymással a diákok, és késznek kell lenniük arra, hogy nyíltan állást foglaljanak, ha egy magatartásmód túlmegy a megengedhető határon.

Nyílt állásfoglalás

4. ajánlás

Ha a tanárok azt látják, hogy egy gyereket zaklatnak, nyíltan állást kell, hogy foglaljanak.

Következtetés

A nyílt állásfoglaláshoz meg kell ragadni a probléma igazi jelentőségét, tudni kell, mik a következményei az áldozat számára, de legfőképpen empátiára van szükség.

Az empátia képessége még a tanulmányi eredmények ismereténél is fontosabb. A tapasztalat azt mutatja, hogy ez a képesség javítható, ha a tanárok személyesen is megtapasztalják, milyen érzés a közösségből kizárva lenni. Egy valós példa: egy, az iskolai zaklatásról tartott háromnapos szemináriumon a következő feladatot kellett elvégezniük a részt vevő tanároknak. Az összesen húsz tanárt négy csoportra osztották. Minden csoportból megkértek egy embert, hogy menjen ki a teremből. A többi tanárt ezután arra kérték, hogy mindössze egyet-

len mondatot szóljanak kollégájuknak, ha az visszajött, különben pedig tegyenek úgy, mintha ott sem lenne. A gyakorlat végén azokat a tanárokat, akik „kimaradtak”, megkérték, hogy meséljék el, hogyan érezték magukat. Mindegyük azt mondta, reméli, hogy többé nem kell semmi hasonlót átélnie. „Remélem, hogy soha semmi hasonlóan nem kell keresztülmennem!”, volt a leggyakoribb reakció. Ezt követően gondosan elmagyarázták a tanároknak, hogy a gyerekeknek, akik életük egy sebezhető szakaszában vannak, nem csupán öt percig, hanem rendszeresen kell ezt az érzést megtapasztalniuk.

A problémaorvosló megközelítés

5. ajánlás

Az iskolának több problémaorvosló eszköz is áll a rendelkezésére.

Következtetés

A tanárokat tájékoztatni kell a problémaorvosló technikákról, és a tanároknak maguknak kell kifejleszteniük a képességet, hogy alkalmazni is tudják ezeket a technikákat.

Részletes információk

A bűnbak-jelenség problémaorvosló megközelítése két technikát foglal magába: egy konfrontációt kerülőt és egy konfrontációt vállalót.

A konfrontációt kerülő módszert akkor kell alkalmazni, ha csupán gyanítjuk, hogy valakit zaklatnak az osztályban. Ilyenkor nincs értelme elmondanunk, hogy valamire gyanakszunk: a diákok vagy letagadják az egészet, vagy félrevezetnek bennünket a dolgot illetően. Egy ilyen helyzetben a problémát általánosságban kell felvetnünk, hogy hatni tudjunk az osztályra. Az erre alkalmas témák a következők lehetnek:

- háború és béke, a győztesek és a vesztesek érzései;
- az emberi jogok megsértése általánosságban;
- a hatalommal való visszaélés általánosságban;
- a gyerekek felnőttek általi bántalmazása.

Mindemellert a testnevelés óra is alkalmas lehet arra, hogy éreztessük a gyerekekkel, milyen érzés az, ha kizárják őket a közösségből. Ezt követően a tanár megbeszélheti a kirekesztés problémáját az osztállyal. Végül a tanár megteheti azt is, amit egy másodikos tanár tett a Delta Vegyes Iskolában Den Helderben. Arra gyanakodott, hogy az egyik gyerek – nevezzük Jannak – nem érzi túl boldognak magát. A második gyanítja az volt, hogy Jant zaklatják. Hogy ellenőrizze gyanúját, megkérte a gondnokot és a kollégáit, hogy figyeljenek Janra. Nem sokkal ezután többen közülük elmondták, hogy Jan osztálytársai közül ketten mindenféle módon zaklatják Jant. Ahelyett, hogy megvárta volna, míg rajtakapja valamelyik gyereket, amint Jant bántalmazza (ami egyébként szintén jó módszer lett volna), a tanár magához hívta a két erőszakoskodót és még két, az osztályban megbecsült tanulót. Azt mondta nekik, hogy aggódik Janért, és megkérte őket, figyeljenek oda, nem zaklatják-e osztálytársukat. A hét leteltével mind a négy diáknak jelentenie kellett, hogy mit látott. A két erőszakoskodó azt állította, hogy nem látott semmit, ami erőszakoskodásra utalna. Egy ilyen megközelítés esetében tanácsos a konfrontációt vállaló módszer néhány elemét alkalmazni.

A tanárnak akkor kell használnia a konfrontációt vállaló módszert, ha valamelyik diákjával szemben a szeme láttára követnek el fizikai vagy szellemi erőszakot. Ha abban a pillanatban a tanár nem foglal nyíltan állást, akkor ezzel gyakorlatilag azt mondja: „Folytassátok!”. A mód-

szerhez tartozik, hogy a nyílt állásfoglalást követően a tanár beszélgetést kezdeményez az osztállyal az iskolai zaklatásról általánosságban. Ezután felállít egy sor szabályt és felvetheti a témát, mondjuk, nyelvtanórán: lejátszhat egy videót, kioszthat feladatokat, esetleg közösen megbeszélheti a diákokkal, mit is érezhet az a gyerek, vagy mit is érezhetnek annak a gyereknek a szülei, akit az iskolában zaklatnak.

Mindemellett az erőszakoskodónak is segítségre van szüksége. Az erőszakoskodók – ahogy ezt tanulmányában D. Olweus kimutatta – osztálytársaiknál fizikailag erősebbek és azokat teljesen értéktelennek tartják. Agresszívek, hajlamosak agresszív reakcióra különböző helyzetekben, kevés kontrollal rendelkeznek ezen agresszív reakciók felett, és pozitívan viszonyulnak az erőszakos viselkedéshez. Zsarnokoskodnak áldozataik felett, pénzt csikarnak ki belőlük, osztálytársaikat kényszeríthetik, hogy kegyetlenkedjenek a kiválasztott gyerekkel, vagy ők maguk teszik ezt. Az igazi erőszakoskodóknál négyszer nagyobb a bűnözői viselkedésforma kialakulásának a kockázata a későbbi élet során, mint a többi gyereknél. A számukra nyújtott segítség a következőkből állhat: viselkedésjavítást célzó megbeszélés, problémamegoldó beszélgetés, szerepjáték, beszélgetés a szülőkkel, kommunikációfejlesztés és eltanácsolás.

A viselkedésjavítást célzó megbeszélés igen rövid. A tanár elmondja a diáknak, hogy az nem tudott biztonságot nyújtani a többieknek, és ezért meg kell, hogy büntesse.

Ha ennek nincs meg a kívánt eredménye, a tanár több problémamegoldó beszélgetési mód közül választhat annak érdekében, hogy feltárja az erőszakos viselkedés okát. Ez azért szükséges, hogy képes legyen a megfelelő segítségnyújtásra. A tanár az erőszakoskodónak nyolc lehetséges okot kínál fel viselkedésének magyarázatára:

kevés igazi törődés a szülők részéről;

szülői testi fenyegetés;

a szülők nem büntetik az agresszív viselkedést;

az erőszakoskodót magát is zaklatták korábban;

bizonyos ízekre/szagokra/színekre adott válasz;

a szülők vagy más felnőttek által mutatott rossz példa;

a tanárok által mutatott rossz példa;

a tévén vagy számítógépes játékokon látható erőszak hatása.

Ha az ok kellőképpen világossá válik, akkor a tanárnak ezek után fokozottan éreztetnie kell az erőszakoskodóval, hogy pontosan mit is csinál a másik gyerekkel. Ezt többféle módon tehetjük meg: elolvastatjuk vele olyan szülők levelét, akiknek a gyerekét szintén zaklatták, vagy olyan gyerekekét, akit mások zaklatnak; esetleg közösen megnézethetünk vele egy videót olyan gyerekekkel (vagy azok szüleivel), akiket zaklattak, majd megbeszélhetjük a látottakat. Ezek után a tanár elérheti, hogy az erőszakoskodó beleegyezését adja viselkedésének megváltoztatásába. Fontos, hogy minden hét végén röviden megbeszéljük, hogy ezt mennyiben tudta valóra váltani.

Ha ez sem eredményezi a viselkedés megváltoztatását, akkor ideje beszélünk az erőszakoskodó szüleivel. Csak akkor tanácsos ehhez a módszerhez fordulnunk, ha a korábbi módszerekkel nem értünk el komoly eredményeket. A gyerekek gyakran nem ismerik fel, hogy milyen károkat okoznak egymásnak, és könnyű őket más irányba befolyásolni. Néha azonban nem másítják meg a viselkedésüket és továbbra is veszélyt jelentenek osztálytársaik számára. Ebben az esetben – elővigyázatosan, de félreérthetetlenül – be kell számolnunk a szülőknek arról, hogy gyerekük mit csinál a többi gyerekkel. Kérni kell az együttműködésüket a probléma megoldásához. Ezen a ponton a szülők (már) nem tagadhatják, hogy a gyerekük erőszakoskodik, mivel addigra az iskola már mindenről nyilvántartást vezet. Már nem söpörhetik

félre a problémát azzal, hogy az nem komoly, hisz az iskola már minden tőle telhetőt megtett annak érdekében, hogy véget vessen a dolognak. Még egy oka van annak, hogy miért kell a szülőkkel olyan későn beszélni, amennyire csak lehet. Az erőszakoskodót meg kell védeni a szülők esetleges fizikai bántalmazásától! Ha a ténylegesen erőszakoskodót otthon megverik a szülők, amikor az megsérti a szabályokat, ahogy ezt skandináviai tanulmányában D. Olweus is kimutatta, akkor az iskolának kell mindent megtennie az erőszakoskodás megállításának érdekében, mielőtt még a szülők értesülnének az ügyről. A szülői büntetéstől való félelmükben az erőszakoskodók mindent meg fognak ígérni, ha megtudják, hogy az iskola a szüleikkel akar beszélni. Ez jó lehetőséget nyújt az erőszakoskodás megszüntetésére. Másrésztől viszont a diák zsarolhatja is ugyanezzel a tanárját, így az gyakorlatilag semmit se tehet.

6. ajánlás

Ez az ajánlás csakis a holland helyzetre alkalmazható

Tanácsok a szülőknek

Tanácsok az erőszakoskodó szüleinek:

Vegyük komolyan a problémát!

Ne essünk pánikba! Minden gyereknél fennáll a kockázat, hogy másokkal erőszakoskodik.

Próbáljuk meg kitalálni, hogy mi lehet az erőszakoskodás oka!

Érressük meg a gyerekekkel, hogy mit is csinál másokkal!

Figyeljünk oda a gyerekekre!

Vegyük rá a gyereket, hogy sportoljon!

Tanácsok a zaklatásnak kitett gyerek szüleinek:

Ha a zaklatás az utcán történik és nem az iskolában, felhívhatjuk az erőszakoskodó gyermek szüleit és óvatosan megkérhetjük őket arra, hogy beszéljenek gyermekükkel. Érveljünk azzal, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy biztonságban legyen az utcán! Ezt senki sem tagadhatja!

Az iskolai erőszakoskodást legjobb a tanárral megbeszélni.

Ha már régóta zaklatják gyermekünket, akkor jóval körütekintőbb megközelítésre van szükség. Lépünk kapcsolatba a tanárral; keressük fel az iskolát, hogy lássuk, mi is történik ott valójában; gyermekünkkel közösen olvassunk könyveket vagy nézzünk meg vele videofilmeket az iskolai erőszakoskodásról! Ha gyermekünk nem engedi, hogy a témáról mással beszéljünk, akkor támogassuk őt, lássuk el a szükséges háttérinformációval és tegyük világossá számára, hogy az iskola kellő figyelemmel fogja kezelni az ügyet. Mielőtt ezt megígérjük, jobb, ha megtudakoljuk az iskolától, hogy valóban fordítanak-e rá kellő figyelmet!

Jutalmazzuk meg gyermekünket, és segítsük, hogy visszanyerje az önbecsülését!

Ösztönözzük gyermekünket, hogy sportoljon (kitűnhet egy játékban, ügyességével elismerésre tehet szert)!

Ha gyermekünket a sportklubban zaklatják a társai, kérjük meg a vezetőséget, hogy figyeljenek oda a dologra és beszéljék meg a többi gyerekekkel, abból kiindulva, hogy minden gyerek biztonságban kell, hogy érezze magát a klubban.

Hagyjunk nyitva minden kommunikációs csatornát, beszéljünk meg mindent a gyerekekkel! Ezt azonban ne negatív módon tegyük, hanem adjunk neki tanácsokat arra nézve, hogyan lehetne a zaklatásnak véget vetni! Egy példa a negatív kérdéses módra: „Mit csináltak ma veled?”

Támogassuk a gyereket abban a hitben, hogy egyszer vége lesz zaklatásának!

Írassuk le gyermekünkkel mindazt, amit tapasztalt! Ez érzelmi reakciókat ébreszthet benne, ami mindaddig rendben van, amíg a gyerek segítséget kap ahhoz, hogy feldolgozza és kifejezze ezeket az érzelmeket.

Vigyünk a gyermekünket kommunikációfejlesztő gyakorlatra – olyanra, amelyeket a RIAGG (mentálhigiénés regionális intézet) vagy az Iskolai Tanácsadói Szolgálat szervez. Ne hagyjuk, hogy a gyereket sokadszorra kizárják azzal, hogy egy iskolán kívüli szervezetnél jelentkeznek!

Próbáljuk az iskolát rávenni arra, hogy kommunikációfejlesztő gyakorlatot biztosítson valamennyi diák számára!

Ne fogadjuk el a helyzetet! Ha az iskola nem hajlandó az együttműködésre, kérjük egy iskolai tanácsadó segítségét, hogy véget vethessünk ennek a gyerek számára tarthatatlan helyzetnek!

Tanácsok minden szülőnek:

Vegyük komolyan a problémát, hisz az saját gyermekünkkel is megeshet!

Vegyük komolyan a szüleit annak a gyereknek, akit zaklatnak!

Kezeljük úgy a problémát, mint olyasvalamit, ami mindenkinek az ügye!

Kérjük felügyeletet a játszótérre!

Beszélgünk a gyermekünkkel az iskoláról, a gyerekek egymás közti viszonyáról az osztályban, arról, hogy mit csinálnak a tanárok, hogyan büntetik meg a gyerekeket! Időnként kérdezzük meg tőle, hogy zaklatják-e egymást a gyerekek!

Időről időre szerezzünk be információt az iskolai zaklatásról: kik csinálják, mit is csinálnak és miért!

Utasítsuk rendre gyermekünket, ha az folyamatosan kirekeszt másokat!

Járjunk elől jó példával!

Tanítsuk meg gyerekeinknek, hogy mindig álljon ki másokért!

(Vizer Balázs fordítása)

